

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 3, Article Number: 1C0178

Gülin Karadağ¹

Selahaddin Öğülmüş²

Sezgin İnal³

Gazi University¹

Ankara University²

MEB Ahmet Barındırır Primary School³

gkarabag@gazi.edu.tr

s.ogulmus@gmail.com

sezgininal@gmail.com

Ankara-Turkey

EDUCATION SCIENCES

Received: January 2010

Accepted: July 2010

Series : 1C

ISSN : 1308-7274

© 2010 www.newwsa.com

**HAYAT BİLGİSİ DERSİNİN ÖĞRENCİLERİ SOSYAL BİLGİLER DERSİ İLE FEN VE
TEKNOLOJİ DERSİNE HAZIRLAMA DÜZEYİNİN İNCELENMESİ**

ÖZET

Hayat bilgisi dersi, ilköğretim okullarının 1, 2 ve 3. sınıf programlarında yer alan bir derstir. Haftada 5 ders saati süre ayrılan bu dersin temel amaçlarından biri, öğrencileri, 4 ve 5. sınıf programlarında yer alan sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji dersine hazırlamak, 4 ve 5. sınıf öğrencilerine bu iki ders için gerekli olan ön bilgi ve becerileri kazandırmaktır. Bu araştırmada, hayat bilgisi dersinin öğrencileri sosyal bilgiler ile fen ve teknoloji derslerine hazırlama düzeyi öğretmen görüşleri çerçevesinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Hayat Bilgisi Dersi, Fen ve Teknoloji Dersi,
Sosyal Bilgiler Dersi, Hazırlama Düzeyi

**THE EFFECTIVENESS OF LIFE STUDIES COURSES IN PREPARING STUDENTS FOR THE
"SOCIAL STUDIES" AND "SCIENCE AND TECHNOLOGY" COURSES**

ABSTRACT

"Life Studies" courses are take place in the first, second and third grades at the primary schools in Turkey. It takes 5 hours every week. The main objective of the course is to prepare students to the "social studies" and "science and technology" courses which take places on the fourth and fifth grades curriculums, and it helps students to acquire necessary knowledge and skills related to upper *grades. The specific aim of this research is to assess how life studies course successfully prepare children to the "social studies" and "science and technology" courses in regard to opinions of teachers.

Keywords: Life Study Course, Science And Technology Course,
Social Studies Course, Preparation Level.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Hayat bilgisi dersi öğretim programı, öğrencilere temel yaşam becerilerini kazandırarak onları hayata ve öğrenimin daha sonraki aşamalarına hazırlamayı amaçlayan bir derstir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren her programda yer verilen hayat bilgisi dersinin genel amaçlarından biri, çocuğun yaşadığı dünyayı tanımaya, doğal ve toplumsal çevresine uyum sağlamasına yardımcı olmaktır. İlköğretimin ilk üç yılından sonra da bu işlevi toplumsal çevre için sosyal bilgiler dersi, doğal çevre için de fen ve teknoloji dersi yerine getirmektedir. Bu bağlantısı nedeniyle, hayat bilgisi dersinin, sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji derslerine temel oluşturması beklenmektedir.

Sönmez [1] hayat bilgisi dersinin doğal ve toplumsal bilim alanlarını kapsadığı gibi düşünsel ve sanatsal alanları da içerdiğine dikkat çekmiştir. Taner ve Örs de [2] hayat bilgisi dersini çocuğun çevresindeki doğal ve toplumsal yapıyı, onun anlayış düzeyine göre, bir bütün olarak kavratmaya çalışan bir ders olarak tanımlamışlardır. Baysal da [3] hayat bilgisi dersinin, bilgi temelini sosyal bilimlerle doğa bilimlerinden alan, çocuk gelişimine uygun bir şekilde oluşturulmuş, olabildiğince yaşama dönük ve somut bir şekilde işlenerek öğrencilerin daha etkin bireyler ve vatandaşlar olarak yaşam sürmelerine zemin hazırlayan ve aynı zamanda ikinci devre derslerine temel oluşturan bir ders olduğunu belirtmektedir.

Değişim, hayatın doğasında var olan bir özelliktir. Canlılar da cansızlar da zamanla değişir. Örneğin bir çocuğun fiziksel özellikleri (boyu, kilosu, vb), psikolojik özellikleri (ilgileri, ihtiyaçları, istekleri, duyguları, düşünceleri, vb.) zaman içerisinde değişir. Yeni deneyimler, bilgi ve beceriler edindikçe de yeterlikleri değişir. Benzer bir biçimde doğal çevrede de (yeryüzü, gökyüzü, bitkiler ve hayvanlar, vb.) sürekli ve çoğu zaman döngüsel değişiklikler söz konusudur. Aynı durum toplumsal çevre için de geçerlidir. Geçmişten günümüze mimari yapılar, kullanılan ulaşım araçları, giysiler, para birimi, ağırlık ve uzunluk ölçüleri, yazılı ve sözlü iletişim biçimleri, teknoloji, kısaca toplumun yaşama biçimi zaman içinde kısmen veya tamamen değişmektedir. Çevresinde meydana gelen değişiklikler, tıpkı kendisinde meydana gelen değişiklikler gibi çocuğun dikkatini çeker, merak eder ve bu değişiklikleri anlamlandırmaya çalışır. Bu nedenle hayat bilgisi ders içeriği, yaşamın her alanında bir değişim olduğu, bu değişimin yarınlarda da devam edeceği, bunun normal olduğu gerçeği ile ilişkili olmalıdır [4].

Fen bilimlerindeki araştırmaların ürünü olan yeni teknolojiler her geçen gün artan oranda günlük yaşama girmekte, insanlar bu yeni teknolojileri öğrenmek ve kullanmak zorunluluğu duymakta, bu nedenle de gündelik yaşamdaki teknolojiyi anlayabilen, uygulayabilen ve niteliklerini geliştirebilen bireylere daha çok ihtiyaç duyulmaktadır [5]. Fen bilimlerini özümseyen bireyler, içinde yaşadıkları doğayı ve evreni doğru algılar; doğadaki çeşitliliği, bütünlüğü ve değişimi kavrar; olayları ve olguları sorgular ve bunu yaparken de bilimsel ve sistematik düşünme yöntemlerini kullanır. Fen bilimlerinin temel kavramlarını ve ilkelerini kavrayarak bireysel ve toplumsal amaçlar için bilimsel verilerden yararlanır.

İletişim ve ulaşım teknolojisindeki gelişmelerin bir sonucu olan küreselleşme, zamanı ve mekânı daraltmıştır. Günümüzde toplumsal yapılar ve insan ilişkileri daha da karmaşıklaşmış, çözülmesi gereken problemlerin niteliği değişmiştir. Bu da öğrencilerin karmaşık bir Dünyayı anlayabilecek ve başa çıkabilecek yeterliklere sahip olarak yetiştirilmelerini gerektirmektedir.

Sosyal bilimlerin kazandırmayı hedeflediği bilgileri özümseyen bireyler, kendi kültür, coğrafya ve tarihlerinin olduğu kadar diğer kültürlerin ayırt edici özelliklerini de fark edebilir; barış, hoşgörü, adalet, karşılıklı anlayış, demokrasi ve insan hakları gibi temel değerleri benimser. Yaşamını etkili bir biçimde sürdürebilmek için problem çözme, eleştirel ve analitik düşünebilme, sentez yapma, empati gibi becerilere sahip olur ve karar verirken ve problem çözerken bunları kullanır. Kısaca,

sosyal bilimlerle ilgili temel kavramları ve genellemeleri kavrayan bireyler, eleştirel bir bakışla toplumsal olayları ve olguları sorgulayabilir. Bu şekilde yetiştirilmiş öğrenciler sosyal ve fen alanlarında bilinçli bireyler olurlar ve bu bireylerden oluşan bir toplumla bilişim çağı yakalanır, sosyal ve ekonomik olarak özgürleşmiş uluslar yaratılabilir [6].

Öğrencilerin sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji gibi dersleri özümseyebilmeleri için anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi gerekmektedir. Ausubel'e göre öğrenciler yeni öğrendikleri bilgileri daha önce var olan bilgilerle ilişkilendirebildikleri sürece anlamlı öğrenme gerçekleşecektir [7].

2005 yılında uygulanmaya başlanan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu, öğrencilerin, öğretmenler rehberliğinde yapacakları etkinlikler aracılığıyla;

- Öğrenmekten keyif alan,
- Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğa ile barışık,
- Kendini, milletini, vatanını ve doğayı tanıyan, koruyan ve geliştiren,
- Gündelik yaşamda gereksinim duyulan temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanıma sahip,
- Değişikliklere dinamik bir biçimde uyum sağlayabilecek kadar esnek,
- Mutlu bireyler yetiştirmek olarak ifade edilmiştir.

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında, diğer temalarda da yer verilmekle beraber, özellikle **Dün, Bugün, Yarın** temasında sosyal bilgiler ve fen ve teknoloji derslerine temel oluşturacak ve öğrencileri bu derslere hazırlayacak bilgi, beceri ve kişisel niteliklerin kazandırılmaya çalışıldığı belirtilmektedir [8]. Bu temadaki kazanımlar incelendiğinde, temanın adına uygun bir biçimde "değişim" kavramının önemli bir boyut olarak ele alındığı gözlemlenmektedir.

Programda, *değişim, etkileşim, neden-sonuç ilişkisi, değişkenlik / benzerlik, karşılıklı bağımlılık, süreklilik ve korunum* kavramlarını kapsayan **Bilimin Temel Kavramlarını Tanıma** becerisinin de hem sosyal bilgiler hem de fen ve teknoloji dersinin içerikleri ile ilişkilendirildiği görülmektedir.

Hayat bilgisi dersinde öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi ve becerilerin, programda belirtildiği gibi, öğrencileri sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji dersine hazırlayıp hazırlamadığının incelenmesi gerekir. Dahası, hayat bilgisi derslerinde kazanılan bilgi ve becerilerle sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji derslerinin hedefleri arasında binişiklik olup olmadığının da incelenmesi gerekmektedir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu araştırmanın temel amacı, öğretmenlerin görüşlerine dayanılarak, ilköğretimin ilk üç sınıfında yer alan hayat bilgisi derslerinin, öğrencileri daha sonraki yıllarda görecekları sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji derslerine yeterince hazırlayıp hazırlamadığını saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda, öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak hayat bilgisi dersinin "*öğrenme çıktıkları*" belirlenmeye çalışılmış, daha sonra da bu öğrenme çıktıkları ile sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji derslerinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılan bilgi ve beceriler karşılaştırılmıştır.

3. YÖNTEM (METHOD)

Öğrenme çıktıkları, bir öğrenme sürecini tamamlayan öğrencinin neleri bileceğini, neleri yapabileceğini ve/veya neleri anlayabileceğini açıklayan ifadelerdir. Burada belirtilen öğrenme süreci, bir ders veya bir modül olabilir. Öğrenme çıktılarında bilgi, beceri veya tutumlar gözlemlenebilir ve ölçülebilir şekilde tanımlanır (Örneğin belli bir öğrenme sürecinin sonunda öğrenciler "bilim tarihi ve bilimsel bilginin üretimiyle ilgili yöntemleri açıklar" gibi). Öğrenme çıktısı, spesifik olarak bir derse özel öğrenmeyi

içerebileceği gibi, eğitim boyunca kazanılacak problem çözme, etkili ekip çalışması yapma gibi bir beceriyi de içerebilir [9].

Öğretim programlarında hedefler, genellikle öğrencilere hangi bilgi ve becerilerin kazandırılacağını gösterir. Öğretmenin bakış açısını yansıtan hedef ve davranışların aksine, öğrenme çıktıları öğrencinin bakış açısını yansıtmaktadır. Bir ders veya programın sonunda öğrenciler o ders veya programda hedeflenmeyen bilgi ve beceriler de kazanmış olabilirler. Bunu ancak öğrenme çıktıları ile görmek mümkündür. İlköğretimin ilk yılında öğrencilerin okuma yazmayı öğrendikten sonra, örneğin nokta, virgül ve soru işaretinin nerelerde kullanıldığını öğrenmesini hedefleyebiliriz. Fakat öğrenciler okuma yazmayı öğrendikten sonra sadece ders materyallerini değil, günlük yaşamda karşılaştıkları çeşitli metinleri okumaya çalışırlar. Bu sırada da nokta, virgül ve soru işareti dışındaki noktalama işaretleriyle (örneğin ünlem işareti) karşılaşırırlar. Buldukları sınıfın öğretim programında yer almasa da, çocuklar çoğu zaman kendi çabalarıyla bu işaretin ne olduğunu ve nerelerde kullanıldığını öğrenmiş olabilirler. O halde bir derste çocuklara ne öğretilmek istendiği ile çocukların gerçekte ne öğrendikleri (öğrenme çıktıları) aynı olmak zorunda değildir. Bu araştırmada, incelemeye konu olan derslerin öğretim programlarında ifade edilen kazanımları temel alarak hazırlanabilecek ve nicel verilerin toplanabileceği bir veri toplama aracı kullanmak yerine, öğretmenlerden söz konusu derslere ilişkin öğrenme çıktıları üzerinden karşılaştırmalar yapmaları istenmiştir.

Nitel verilerin elde edildiği bu araştırma betimsel türde bir araştırmadır. Veriler, daha önce de belirtildiği gibi yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu tekniğin kullanılmasının nedeni, araştırmacının amacına uygun olarak, görüşülen öğretim elemanlarının ve araştırmacıların deneyimlerini keşfe yönelik bir görüşme sürecinin hedeflenmesidir [10].

Yarı yapılandırılmış görüşmeler için standart bir açıklama hazırlanmış, bu açıklamada araştırmacının amacı ve çalışmanın nasıl gerçekleştirileceği açık bir şekilde belirtilmiştir. Görüşmelerde sırasıyla önce fen ve teknoloji dersi ile sosyal bilgiler dersindeki ünitelerde öğrencilere kazandırılmak istenen davranışlar (amaçlar), sonra hayat bilgisi dersinde bu ünitelerin içeriği ile ilgili konularda öğrencilerin neler bildikleri (öğrenme çıktıları), son olarak da bunlar arasındaki ilişki konusunda öğretmenlerin görüşleri alınmıştır.

4. ARAŞTIRMA GRUBU (PARTICIPANTS)

Araştırma grubu, Ankara'da 4 farklı ilköğretim okulunda görev yapan 16 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırma grubundaki öğretmenlerin görev yaptıkları okulların 1'i özel, diğer 3'ü devlet okuludur. Öğretmenlerin mesleki deneyimi 6 yıl ile 34 yıl arasında değişmektedir. Yaşları da 28 ile 55 arasında değişmektedir. Önceki yıllarda hayat bilgisi dersinin de bulunduğu ilk üç sınıflı okutmuş olan araştırma grubundaki öğretmenlerden 10'u hâlen 4. sınıfları, 6'sı da 5. sınıfları okutmaktadır. Araştırma grubunda yer alan 4. sınıf öğretmenleri A1, B1, C1, D1, E1, F1, G1, H1, I1, İ1 olarak; 5. sınıf öğretmenleri de A2, B2, C2, D2, E2, F2 olarak kodlanmışlardır. Araştırma grubundaki öğretmenlerin biri erkek, diğerleri kadındır.

Araştırma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır. Sözü edilen ölçüt ya da ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilir ya da daha önceden hazırlanmış bir ölçüt listesi kullanılabilir [10]. Bu araştırmaya katılacak öğretmen adaylarının seçiminde başvuru temel ölçüt, öğretmenlerin 1, 2, 3. ve 4. sınıfta aynı sınıfın öğretmeni olmaları ve hayat bilgisi, fen ve teknoloji ve sosyal bilgiler derslerini okutmuş olmalarıdır. Bu temel ölçüt esas alınarak, araştırmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğretmenlerle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

4.1. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi (Data Gathering)

Görüşmelerde öğretmenlere sorulacak sorular, fen ve teknoloji dersi üniteleri ile sosyal bilgiler dersi üniteleri taranarak hazırlanmıştır. Araştırmacılar tarafından hazırlanan taslak sorular, konu alanındaki iki uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan, hazırlanan soruların açık ve anlaşılır olup olmadığını, incelenen konuyu kapsayıp kapsamadığını kontrol etmeleri istenmiş, alınan geribildirimlerden sonra gerekli değişiklikler yapılarak sorulara son şekli verilmiştir.

Her bir öğretmenle ayrı ayrı ve yüz yüze görüşme yapılarak veriler toplanmıştır. Görüşmelerden önce öğretmenlere görüşmenin kayıt altına alınması gerektiği belirtilerek bunun için izin istenmiş, daha sonra da görüşmelerin ses kayıtları alınmıştır. Görüşmeler, 2009-2010 öğretim yılı ikinci yarıyılında ilk ayında yapılmıştır. Öğretmenlerle yapılan bir görüşmenin süresi 30 ile 45 dakika arasında değişmektedir. Görüşmeler tamamlandıktan sonra ses kayıtları deşifre edilmiş ve çözümlenmiştir.

4.2. Verilerin Analizi ve Yorumlanması (Data Analyzing)

Verilerin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizinde, yazılı (veya yazıya aktarılmış) metinlerdeki nitel veriler nicel verilere dönüştürülür. İçerik analizinde temel amaç, verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır [10]. Başka bir deyişle, amaç, verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek anlaşılır biçimde organize etmek ve yorumlamaktır.

İçerik analizi, araştırmacılar tarafından belirlenen kategoriler altında verilerin sınıflandırılmasını ve belli bir sayma sistemi kullanılarak verilerin sistematik hale getirilmesini gerektirir. Bu araştırmada fen ve teknoloji dersi ile sosyal bilgiler dersindeki üniteler, birer "kategori" olarak kararlaştırılmıştır. Hayat bilgisi dersinde kazanılan bilgi ve becerilerin (diğer bir ifade ile "öğrenme çıktılarının"), öğrencileri fen ve teknoloji dersi ile sosyal bilgiler dersine hazırlama düzeyi konusunda öğretmenlerin görüşleri de "yeterli" veya "yetersiz" olarak değerlendirilmiştir.

5. BULGULAR VE TARTIŞMA (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

5.1. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi "Vücudumuz Bilmecesini Çözelim" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding On "Lets Solve Body Puzzle" Unit)

Fen ve teknoloji dersinin ilk ünitesi olan **Vücudumuz Bilmecesini Çözelim** ünitesinde öğrencilerden insan vücudundaki iskelet, kas, soluk alıp verme, kalp ve kan dolaşımı ile ilgili organların ve yapıların ayrıntılarına girilmeden, yerlerini ve işlevlerini; bu yapıların birbirinden bağımsız olarak değil birlikte çalıştığını; egzersizin nabız ve soluk alıp verme hızına etkisini kavraması beklenmektedir. Beşinci sınıfta ise bu üniteye öğrencilerin sağlıklı ve dengeli beslenme, dişler ve diğer sindirim organları, boşaltımda görev yapan organlar, sigara ve alkolün zararları ile ilgili bilgileri edinmesi, vücuttaki tüm yapıların birbirinden bağımsız olarak değil birlikte çalıştığı düşüncesini pekiştirmesi, vücudunu tanımaya devam ederken vücut sağlığını korumak için dengeli beslenme, sigara ve alkolün zararları gibi konularda bir bilinç oluşturulması beklenmektedir.

Bu üniteye temel oluşturmak üzere, hayat bilgisi dersinde vücudun genel yapısı, bazı önemli organlar ve işlevleri, sağlık-spor, sağlık-beslenme, sağlık-temizlik ilişkileri konusunda bilgi ve becerilere yer verilmiştir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğrencilerin hayat bilgisi derslerinde "sağlık-beslenme", "sağlık-temizlik", "sağlık-spor" arasındaki ilişki konusunda "yeterli" (**n=13**), düzeyde bilgi sahibi oldukları, bu bilgilerin özellikle sağlığını koruma becerisi adı altında örgütlendiği söylenebilir. Fen ve teknoloji derslerinde de öğrencilerin bu konuyla ilgili üniteye yeni bilgileri öğrenmeye hazır oldukları

söylenbilir. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Temizlik-sağlık, spor-sağlık ilişkisini biliyorlardı, hayat bilgisi dersinden bu bilgileri edinerek gelmişlerdi ancak bunu yaşam becerisi haline getirmede bireysel farklılıklar olduğunu gözlemliyoruz." (E1).

"İlk üç sınıfta beş duyu organını biliyorlardı. Bir grup öğrenci vücut sağlığı ile ilgili davranışları doğru, zamanında ve eksiksiz yerine getirebiliyor." (A1). "Temizlik-sağlık, spor-sağlık, sağlık- beslenme ilişkisi hayat bilgisi dersinde yeterince verildi. Bu anlamda hayat bilgisi dersi fen ve teknoloji dersine altyapı oluşturdu. 5. sınıfta besin maddelerinin vücuda yarayılarına konusuna değindik. Öğrencilerin edindikleri tüm bu bilgileri yaşama aktarabildiklerini gözlemleyebiliyoruz." (D2). "Temizlik-sağlık, sağlık- beslenme ilişkisinde eğer aile çocuğu destekliyor ve doğru örnek oluyorsa çocuk da bu bilgilerini yaşam becerisi haline dönüştürüyor" (E2).

Öğretmenler, hayat bilgisi dersinde öğrencilerin vücutlarının temel bölümlerini ve bazı önemli organları öğrendiklerini, ancak iskelet, kas, soluk alıp verme, kalp ve kan dolaşımı ile ilgili yapı ve organların yerleri ve işlevleri konusunda zorlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenler bir yandan hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu konulara hazırlama düzeyini "yetersiz" (n=12) bulurken bir yandan da bu konuların 4. Sınıf için çok zor ve soyut olduğunu ifade etmişlerdir. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Program dördüncü sınıfta çok ağır. Bu nedenle özellikle üçüncü sınıf fen ve teknolojiye daha çok hazırlamalı. Vücudumuzun bölümleri yanı sıra hareket bilgisi verilebilir. Öğretmen öğretirken, çocuklar da öğrenirken zorlanıyor." (B1). "Vücudumuz bilimcesini çözelim ünitesi öğrencilere keyifli gelmesine rağmen bazı kavramları öğrencilerin öğrenmesi güç oldu. Bu üniteye yer alan dolaşım sistemi öğrencilere soyut geldi. Bu nedenle öğrenciler zaman zaman solunum ve dolaşım sistemlerine ait bilgileri karıştırdılar" (H1).

Dördüncü sınıftaki bazı kavramların öğrencilerin yaşantısına göre soyut kaldığı belirtilmektedir. Öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Dolaşım sistemi onlar için daha soyut kalıyor. Biz olabildiğince somutlaştırmaya çalışıyoruz. Örneğin dolaşım sistemini drama ile canlandırmıştık. Somutlaştırarak çocuğun kavram düzeyini arttırmaya çalışıyoruz. Ama yeni kavramlar çocuklar için zorlayıcı oluyor". (C2).

5.2. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi "Maddeyi Tanıyalım" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding On "Lets Recognize Substances" Unit)

Fen ve teknoloji dersinin ikinci ünitesi olan **Maddeyi Tanıyalım** ünitesinin amacı, öğrencilerin maddeyi ve onun değişik formlarını nitelerken kullandıkları kavramlarla tanışmaları, bu kavramlarla doğru betimlemeler yapmaları, maddenin iki temel özelliği olan kütle ve hacim büyüklükleri üzerinde ölçme ve sonuç bildirme alıştırmaları yaparak ölçülür nitelikler fikrine aşinalık kazanmaları, maddenin değişimi ve maddelerin etkileşmesi konularına en basit düzeyde bir giriş yapmalarınıdır. Beşinci sınıfta **Maddenin Değişimi ve Tanınması** adını alan ünitenin amacı, öğrencilerin doğada su döngüsü ve Güneş temaları etrafında sınıfın bir enerji türü olduğunu ve başka enerjilere dönüşebileceğini sezdirdikten sonra, ısı-sıcaklık kavram ikilisini ilişkilendirmek; ısının madde üzerindeki etkilerini gözden geçirirken bu ilişkiyi içselleştirmek; genleşme-büzülme ve hâl değişimi olgularının gündelik hayattaki anlam ve önemini vurgulamak ve maddenin kendi özgün nitelikleri kullanılarak nasıl tanınabileceği konusuna bir giriş yapmaktır.

Hayat bilgisi dersi kapsamında öğrencilerin, birinci sınıftan itibaren, madde, cisim, malzeme ve eşya kavramlarını bilmeleri ve ayırt etmeleri, eşyaları yapıldıkları maddelere göre sınıflamaları, maddenin hâl değiştirmesini ve su döngüsünü, ısınan maddelerin uğradığı değişimi,

buharlaşıma, kaynama, erime ve donma olaylarını gözlemlemeleri ve kavramaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, **hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu ünitenin konularına hazırlamakta "yetersiz" (N= 15) kaldığı**, öğretmenlerin hemen hemen hepsinin bu üniteyi çok zor buldukları, öğrencilerin düzeyine uygun olmadığını düşündükleri, uzun ve konusunun "ağır" olduğunu vurguladıkları görülmüştür. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Maddeyi tanıyalım da ağır bir ünite. Özellikle ayırıştırma yöntemleri çocukların seviyesine göre ağır. Maddenin hâllerini ve maddeleri sınıflandırmayı (katı-sıvı-gaz) çocuklar hayat bilgisi dersinde öğrenmişti. Ancak maddenin hâlleri ile çözünme konularını karıştırıyorlar. Hacim ile ilgili bilgiler daha sonra verilebilir." (B1).

"Çocuklar maddeler hakkında (örneğin; maddenin hâlleri konusunda) hayat bilgisi dersinde bazı bilgilerle gelmiş olmalarına rağmen bu üniteye konular çok olduğu için bilgileri çok karıştırdılar. Hacim konusu matematikle örtüşmeli. Karışımlar ve karışımları ayırıştırma yolları çocuklara karmaşık geliyor. Bu konular bazıları beşinci sınıfa aktarılabilir." (C1). "Hayat bilgisi dersinde çocuklar su döngüsünü maddenin üç hâlini öğrenmişlerdi. Bu anlamda hayat bilgisi dersi gerekli altyapıyı oluşturuyordu ancak hem uzun bir ünite olması hem de maddeyle ilgili birçok konunun bir arada olması ünitenin işlenmesinde zorluklar yaşanmasına neden oldu. Ünitenin sıralamadaki yeri değiştirilirse daha iyi olacağı kanaatindeyim." (E1). "Çözünme-çözelti-çözünen, madde-çözücü kavramları birbirine karıştı. Çözünme ve erime olaylarını günlük yaşamdaki bilgi yanlışlığından dolayı karıştırdılar. Örneğin, şeker suyun içinde çözünür. Ancak çocuk bu bilgiyi günlük yaşamında, şeker suyun içinde erir olarak kullandığı için bilgi yanlışını düzeltmek zor oldu." (H1). "Hayat bilgisi dersinde öğrenciler madde konusu ile ilgili olarak bilgiler edindiler ve bunları günlük yaşamlarındaki durumlarla da ilişkilendirdiler. Bu bilgiler o yaş seviyesine göre oldukça yeterli. Hayat bilgisi bu anlamıyla fen ve teknoloji dersine yeterli altyapıyı sağlıyor. Ancak bu ünite 4. sınıf düzeyine göre oldukça ağır kalıyor. Özellikle üniteye ayırıştırma yöntemleri hatta çözelti konusu 5. sınıfa aktarılabilir görüşündeyim." (G1). "Ayırıştırma yöntemleri öğrencilere karmaşık geldi. Ünite zaten çok uzundu. Bu yüzden karışımlar ve ayırıştırma yöntemleri 5. sınıfa aktarılmalı." (İ1). "5. sınıfta madde konusu çok ağır. 4. sınıfta da çok ağırdı. Deneyleri sınıf ortamında yapamadık." (A2).

5.3. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi "Kuvvet ve Hareket" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding On "Power And Movement" Unit)

Fen ve teknoloji dersinin üçüncü ünitesi olan Kuvvet ve Hareket ünitesinde öğrencilerin, çevrelerindeki hareketli varlıkları gözlemleyerek bunların hareket özelliklerini (duran, hızlanan, yavaşlayan, dönen vb. kelimelerle) tanımlamaları, itme ve çekmenin birer kuvvet olduğunu anlamaları, kuvvetin cisimlerin hareketi ve şekli üzerindeki etkilerini fark etmeleri amaçlanmaktadır. Beşinci sınıfta ise bu üniteye öğrencilerin doğada var olan çeşitli kuvvetleri fark etmeleri, mıknatısların temel özelliklerini anlamaları ve kullanıldıkları yerleri keşfetmeleri, farklı yüzey/ortamlardaki sürtünme kuvvetlerini anlamaları ve günlük yaşantımızdaki yeri ve öneminden haberdar olmaları amaçlanmaktadır.

Beşinci sınıfta ise bu üniteye öğrencilerin doğada var olan çeşitli kuvvetleri fark etmeleri, mıknatısların temel özelliklerini anlamaları ve kullanıldıkları yerleri keşfetmeleri, farklı yüzey/ortamlardaki sürtünme kuvvetlerini anlamaları ve günlük yaşantımızdaki yeri ve öneminden haberdar olmaları amaçlanmaktadır.

Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin hareket eden varlıkları ve çeşitli yüzeylerin cisimlerin hareketine etkisini (özellikle trafik konusuyla ilgili olarak) kavramaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler, hayat bilgisi derslerinin öğrencileri hareketli varlıklar ve farklı yüzeylerdeki sürtünme kuvveti ile ilgili konuları öğrenmeye hazırlamakta "yeterli" (n= 13) ancak itme ve çekme, doğadaki çeşitli kuvvetler, kuvvetin cisimler üzerindeki etkisi ve mıknatıslar konularında "yetersiz" (n= 9) olduğunu düşünmektedirler. Ancak bu konuları öğrencilerin yaşayarak öğrenebildikleri ve somut olarak gözlemleyebildikleri için, özellikle itme ve çekme, doğadaki çeşitli kuvvetler, kuvvetin cisimler üzerindeki etkisi, mıknatıslar gibi konularda zorlanmadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Bu ünite için hayat bilgisi dersinin yeterli altyapı sağladığını düşünüyorum. Bu ünite de yer alan konular çocuğun günlük yaşamında sıkça karşılaştığı durumlar olduğu için zorlanmadılar. Ünite süresince kitapta önerilen deneyleri çok keyifle yaptılar." (H1). "Kuvvet ve hareket çocuğun günlük yaşamında var olan konular. Çevrelerinde birçok durum olay ya da nesne kuvveti ve hareketi gözlemleyebiliyorlar. Bu nedenle kuvvet ve hareket ünitesindeki birçok konu ve kavramı öğrenciler günlük yaşantıları ile ilişkilendirebildiler. Birinci sınıfta hayat bilgisi dersinde öğrencilere yolda koştukları zaman başkaları tarafından görülme olasılığının azaldığını, bunun da risk oluşturduğunu oyunlarla kavratmaya çalıştık. Bu ünitedeki hız konusunu işlerken hızın günlük yaşamımıza etkilerini öğrencilerimizle tartıştık ve öğrencilere geçmiş yıllarda edindiğimiz bu bilgileri hatırlattık, hızın yol açabileceği zararlar hakkında konuştuk. Öğrenciler geçmişte edindikleri bilgileri bu üniteye edindikleri bilgilere transfer ettiler." (G1). "Bu ünite öğrenciler için hem çok kolay hem de çok keyifli geldi. Ünitedeki kavramları öğrenmede ve etkinlikleri uygulamada sıkıntı yaşamadılar. Dolayısıyla bu ünitenin başarısı da yüksek oldu." (İ1).

5.4. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi

"Ses ve Işık" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding On "Sounds And Lights Unit)

Fen ve teknoloji dersinin dördüncü ünitesi olan Ses ve Işık ünitesinde öğrencilerin, çevrelerindeki çeşitli ışık ve ses kaynaklarını fark etmeleri, görebilmek için ışığın, duyabilmek için sesin gerekli olduğunu gözlemlemeleri, ses ve aydınlatma teknolojilerini fark etmeleri, ışığın ve sesin bir enerji türü olduğunu sezmeleri, elektrik tasarrufunun önemini kavramaları hedeflenmektedir. Beşinci sınıfta yedinci üniteye alınan ve adı Işık ve Ses olarak değişen bu üniteye öğrencilerin, ışığın ve sesin farklı ortamlarda yayılışını, basit ışın çizimleri yapmalarını, ışığın ve sesin madde ile etkileşiminin bazı sonuçlarını, gölgeyi ve gölge boylarını etkileyen faktörleri kavramaları hedeflenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin aydınlık, karanlık kavramlarını tanımları, ses kaynaklarını fark etmeleri, çevrelerindeki değişik sesleri dinleme, ayırt etme becerilerini kazanmaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler, ışık ve ses kaynakları, duyma-ses ilişkisi, görme-ışık ilişkisi, elektrik tasarrufu ile ilgili olarak hayat bilgisi dersinin öğrencileri "yeterli" (n= 9) düzeyde hazırladığı, ancak ışık ve sesin yayılışı, ışığın ve sesin madde ile etkileşimi, gölge ve gölge boyları konularında ise "yetersiz" (n= 11) olduğu görüşündedirler. Özellikle ışık ve sesin yayılışı konusunun çok soyut kaldığı ve öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği vurgulanmaktadır. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Diğer konularda hazır olsalar da, öğrencilere bu üniteye özellikle sesin yayılması (katı, sıvı ve gazlarda yayılması) zor geliyor." (A1).

"Bu üniteye bazı konular örneğin sesin şiddeti konusu çocuklara soyut geldi." (F1).

"Hayat bilgisi dersinde doğal ve yapay sesleri, elektrik tasarrufunu, öğrenmişlerdi. 4. sınıfta ses konusunda sesin şiddeti ve titreşim konusunu karıştırıyorlar." (B1).

"Bu ünite de gürültü kirliliğinin ne olduğuna ve bu kirliliğini canlılara ne gibi zararlar vereceğine değindik. Gürültü kirliliği konusunda öğrencilerde davranış değişikliği oluşturabilmek eğitimin sürekli olması gerekir." (G1).

"Işık ve ses ünitesinin kolay bir üniteydi. Ancak sesin yayılması çocuklara biraz zor geldi. Işık kirliliği ile ilgili olarak ışık kirliliğinin caretta caretta alanlarını üreme alanlarını olumsuz yönde etkiliyor olması ilgilerini çekti." (H1). "Ses ve ışık ünitesinde sesin ortamda yayılması konusu soyut kaldı. Ama öğrenciler gök gürültüsü ve şimşegi örneğinden hareketle ışığın sestten hızlı hareket ettiğini biliyorlar." (İ1).

5.5. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi "Gezegelimiz Dünya" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding On "Earth As Our Planet" Unit)

Fen ve teknoloji dersi **Gezegelimiz Dünya** ünitesinde öğrencilerin, dünyanın şeklini ve bu konuda geçmişten günümüze öne sürülen fikirleri kavramaları, dünyanın yapısında bulunan hava, su, toprak gibi temel yaşam kaynaklarını fark etmeleri, dünyanın yapısında bulunan maddelerle yaşam gereksinimleri arasında ilişki kurmaları, toprak, su, hava kirliliği konularına dikkat çekerek çevre bilinci geliştirmeleri ve dünyanın yapısında bulunan tabakaları kavramaları hedeflenmektedir. Beşinci sınıfta **Dünya, Güneş ve Ay** adını alan ünite de, öğrencilerin dünya, güneş ve ayın göreceli boyut ve biçimleri ile dünya ve ayın hareketlerini tanıyıp kavramaları, dünya, güneş ve ay arasında hareket ilişkisi kurabilmeleri, bu ilişkinin yol açtığı sonuçlar ve bunların günlük yaşama etkisi hakkında bilgi, deneyim ve tutum geliştirmeleri hedeflenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde de öğrencilerin bu üniteye temel oluşturacak şekilde dünyanın şekli, dünyanın kendi ve güneş çevresindeki hareketleri ve buna bağlı olgular, ayın evreleri, dünya yüzeyini kaplayan karalar ve sular, hava, su ve toprağın yaşam için önemi, çevre kirliliği ve çevre bilinci başlıkları altında belli bazı bilgi, beceri ve tutumları kazanmaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler dünyanın yapısında bulunan tabakalar konusu hariç dünya, güneş ve ayın göreceli boyut ve biçimleri, dünyanın yapısında bulunan hava, su, toprak gibi temel yaşam kaynakları, dünya, güneş ve ay arasında hareket ilişkisi, çevre kirliliği ve çevre bilinci konularında hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu üniteye "yeterli" (N=15) düzeyde hazırladığı görülmüştür. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Dünya'nın yuvarlak olduğunu, Dünya, Güneş, Ay ve bunların hareketleri ile ilgili bilgileri Dünya'nın hareketleri sonucu oluşan mevsimler gece- gündüz bilgisine hayat bilgisi dersinde ulaşıyorlar. Doğal afetler konusuna da hayat bilgisi hazırlıyor. Bu ünite de toprağın oluşumu ilgili bilgileri edindiler." (B1). "Öğrenciler hayat bilgisi dersinde Dünya, Güneş, Ay ve Ay'ın evreleri ile ilgili bilgileri ilk üç sınıfta edinmişlerdi altyapıları oluştu ancak gezegenimiz dünya ünitesinde katmanlar bilgisinin - kayalar, topraklar gibi- soyut kaldığını düşünüyorum. Bu ünite de erozyon konusuna ağırlıklı olarak yer verdik, bu da ilk üç senedeki çevre bilinci geliştirme, doğal kaynakları etkili kullanma gibi konularla örtüşüyor." (D1). "Su döngüsü, Ay'ın evreleri, dünyanın hareketleri ile ilgili bilgileri biz üçüncü sınıfta verdik. Benzer bilgileri daha da genişletilmiş olarak beşinci sınıfta veriyoruz. Bu nedenle beşinci sınıf konuları dördüncü sınıfta verilseydi hayat bilgisi dersiyse daha çok örtüşürdü." (F1).

"Üçüncü sınıfta Ay'ın evreleri basit şekilde verilmişti. 5. sınıfta ayın evrelerindeki süreleri kavradılar. Üçüncü sınıfta bu konular verilmişti, 4-5 de örtüşme oldu." (B2).

5.6. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi

"Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "Lets Recognize the Word of Living Creatures" Unit)

Fen ve teknoloji dersinin altıncı ünitesi olan **Canlılar Dünyasını Gezelim, Tanıyalım** ünitesinde öğrencilerin, canlı ve cansız varlıkları birbirinden ayırt eden özellikleri, yakın çevrelerindeki yaşam alanlarını tanımaları ve korumaları ile ilgili bilgiler edinmeleri; canlıların çevreyle nasıl uyumlu bir bütün oluşturduğunu kavramaları; çevreyi sevmeleri, korumaları ve bireysel sorumluluk bilincini kazanmaları hedeflenmektedir. Beşinci sınıfın aynı ünitesinde ise, çeşitli canlıları benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırmaları, canlıların birbirleriyle ve çevreleri olan ilişkilerini kavramaları, çevre sorunlarına karşı duyarlılık kazanmaları, yakın çevresini, ülkemizi tanıyarak çevre sorunları ile ilgili olumlu tutumlar geliştirmeleri beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde öğrencilerden, canlıların ortak özelliklerini, canlı ve cansızlar arasındaki farkları ve bunlar arasındaki ilişkileri, canlıların yaşam alanlarını, besin zincirini, canlıların birbirleriyle ve çevreleri olan ilişkilerini, insanın çevreye etkilerini, çevre kirliliğini ve çevre korumasını temel hatları ile kavramaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenlerin hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu konularda "yeterli" (n= 13) düzeyde hazırladığı görülmüştür. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Çocuklar canlıların genel özellikleri ve karşılıklı bağımlılık konusunda hayat bilgisi dersinde hazır bulunuşluk düzeyleri yüksek olarak geliyorlar. Çevre koruma ve çevre bilinci konusunda alt yapıları var ve bunu içselleştirebilmişler ve sorumluluklarını yerine getirebiliyorlar çevre bilinci ve çevre korunması konusunda edindikleri bilgileri yaşam becerisi haline getirebildikleri gözlemleniyor." (C1). "Çocuklar hayat bilgisi dersinde canlı varlıkları tanıyabiliyor, sınıflandırabiliyor, canlıların özelliklerini biliyorlar. Kısacası canlılar ile ilgili temel bilgileri biliyorlar, fen ve teknoloji dersindeki bu üniteye altyapı olarak hazırlıyor." (D1).

5.7. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Fen ve Teknoloji Dersi

"Yaşamımızdaki Elektrik" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "Electricity in Our Life" Unit)

Fen ve teknoloji dersinin 4. sınıftaki son ünitesi olan **Yaşamımızdaki Elektrik** ünitesinde öğrencilerin çevrelerindeki elektrikli araçları gözlemleyerek bu araçların kullanım amaçlarını ayırt etmeleri, araçları kullanırken nelere dikkat etmeleri gerektiğini bilmeleri, elektriğin yaşamımızdaki önemini fark etmeleri, pilleri ve nasıl kullanıldıklarını keşfetmeleri, basit elektrik devreleri kurabilmeleri amaçlanmaktadır. Beşinci sınıf programında aynı adla 4. ünite olarak programda yer almakta ve öğrencilerin farklı elektrik devreleri oluşturarak devre elemanlarının işlevlerini tanımaları, bir devre elemanın değişiminin devrede ne gibi etki yaratacağı konusunda bilgilenmeleri ve devrelerin şematik gösterimini öğrenmeleri amaçlanmaktadır.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin evlerindeki elektrikli araçların nasıl çalıştığı ile ilgili temel bir anlayış kazanarak bu araçları kullanırken ne gibi güvenlik önlemlerinin alınması gerektiğini ve bir kaynak olarak elektriğin yaşamımızdaki önemini fark etmeleri hedeflenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, 4. sınıf öğretmenleri bu üniteyi işlemediklerini ancak öğrencilerin elektrikle çalışan araçlar, elektriğin güvenli kullanımı, elektriğin yaşamımızdaki önemi konularında hayat bilgisi dersinden bu üniteye "yeterli" (n= 14) düzeyde hazır olduklarını belirtmektedirler. Piller, elektrik devreleri ve devrelerin şematik gösterimi konularında ise bazı öğretmenler hayat bilgisi dersinde bir alt yapı olmadığını yani "yetersiz" (n= 13) olduğunu

ancak öğrencilerin zorlanmayacağını ifade ederken, bazıları öğrencilerin zorlanabileceklerini söylemektedir. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Hayat bilgisi dersinde elektrikle ilgili elektriğin bir enerji yaşamımızı kolaylaştırdığını ama tehlikeli bir enerji olduğunu doğru kullanmasını öğrettik. O enerjinin kıymetli olduğunu bu yüzden dikkatli kullanılması gerektiğini biliyorlar. Bu sınıfta da devrelerini öğretmek çocukları zorlamaz." (E1). "Öğrenciler hayat bilgisi dersinden hayatında elektriğin ne denli önemli olduğunu ve bilinçli tüketilmesi gerektiğini biliyorlar. Çocukların teknolojiye karşı büyük merakları var bu nedenle elektrik ünitesinde altyapı eksikliği yaşayacaklarını düşünmüyorum." (İ1). "Hayat bilgisi dersi elektriğin tasarruflu kullanılması gerektiği hakkında çocuklarda bir alt yapı oluşturdu. Ancak bu bilgiler bu ünitenin konuları için çok yeterli değil." (F1).

Beşinci sınıf öğretmenleri ise bu konuyla ilgili olarak bu ünitenin çocukların ilgisini çektiğini, son ünite olması nedeniyle yeterli zaman ayrılmadığı için istenilen düzeyde işlenemediğini belirtmişlerdir. Bunu da şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Çocuklar günlük yaşantılarında elektriğe yabancı değiller, devreler konusu yapılan etkinliklerle oldukça iyi kavranıyor" (D2). "Elektrik konusu özellikle erkeklerin ilgisini çekti. Devreler hakkında yeterli bilgiyi edinebildiler. Zorlanmadılar." (F2).

5.8. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "Kendimi Tanıyorum" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "Who am I?" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin ilk ünitesi olan **Kendimi Tanıyorum** ünitesinde öğrencilerin bireysel farklılıklarını tanımaları ve kabul etmeleri, duygu ve düşünceler arasındaki ilişkiyi fark etmeleri, başkalarının duygu ve düşüncelerini saygı ile karşılamaları, olayları kronolojik sıraya koymaları, kimliklerini keşfetmeleri beklenmektedir. Beşinci sınıfta adı **Haklarımı Öğreniyorum** olan ünitenin amacı öğrencilerin çeşitli grup ve kurumlar içindeki yerini, rolünü, hak ve sorumluluklarını fark etmesini amaçlamaktadır.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin kendini tanıma ve kişisel gelişimini izleme, farklılıklara saygı, duygu yönetimi, zamanı ve mekânı algılama gibi beceriler çerçevesinde bireysel farklılıkları, duygular ve düşünceleri, farklılıklara saygıyı, özgeçmişini, okulda ve evde haklarını, sorumluluklarını ve görevlerini, çocuk haklarını kazanmaları amaçlanmaktadır.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenlerin hepsi hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu üniteye "yeterli" (N= 15) düzeyde hazırladığını belirtmekte, ancak bazı öğretmenler de sosyal bilgiler dersinin bu ilk ünitesinde binişiklik (n= 6) yaşandığını belirtmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"İlk ünite hayat bilgisinin tekrarı gibiydi, binişiklik görülüyordu ama ilk ünite olduğu için bu sıkıntı yaratmıyor." (C1). "Öğrenciler ilk üç sınıfta kendilerini tanıma bireysel farklılıklarını ayırt etme anlamında yeterli donanıma sahipti." (D1). "Bu ünite öğrencilerinin parmak izlerinin biricik olduğunu fark etmeleri onların ilgilerini çekti. Nüfus cüzdanlarını ve varsa başka resmi kimlik belgelerini incelemeleri aidiyetlik duygularının gelişimi açısından oldukça yararlı oldu. Bu ünite öğrencilerin ait oldukları sosyal gruba ve topluma karşı hak ve sorumlulukları açısından demokrasi eğitimi için yer verilebilir." (G1).

5.9. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "Geçmişimi Öğreniyorum" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "I'm Learning Family History" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin ikinci ünitesi olan **Geçmişimi Öğreniyorum** ünitesinde öğrencilerin aile tarihi oluşturmaları, aile ve yakın çevrelerinden başlayarak çevrelerini saran maddi ve manevi kültür mirasının farkında olmaları, tarihte Türklerin yaygın olarak oynadıkları oyunlardan günümüze kadar devam edenlere örnek vermeleri, yerelden başlayarak Millî Mücadele'de Türkiye'yi betimlemeleri, Millî Mücadele'nin kazanılmasında ve Cumhuriyetin ilanında Atatürk'ün rolünü fark etmeleri, Atatürk'ün hayatıyla ilgili olayları ve olguları kavrayabilmeleri, Türk kadınının toplumdaki yerini ve dayanışmanın önemini kavrayabilmeleri beklenir. Beşinci sınıfta ise adı **Adım Adım Türkiye** olan ünite de öğrencilerin ülkemizdeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve yapıtları tanımaları, ülkemizin çeşitli yerlerindeki kültürel özelliklere örnekler vermeleri, kültürel değerlerin toplumlar için önemini fark etmelerini, Atatürk ilke ve inkılâplarını kavramaları hedeflenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise yakın çevresini ve ailesini tanıması, aile tarihini oluşturması, geçmişteki oyunları araştırması, bayramlarla ve Atatürk ile bağlantılı olarak Millî Mücadele ve Cumhuriyet tarihine ilişkin temel bilgileri kavraması, kültürel değerlerimizi yaşına uygun düzeyde öğrenmesi, Atatürk inkılâplarını ve inkılâpların ülkemizin gelişiminde ve değişimindeki etkisini kavraması, çevresindeki doğal ve tarihi unsurları temel anlamda tanıması beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler öğrencilerin aile tarihi, maddi ve manevi kültür mirasımız, oyunlar, kültürel değerlerimiz ve kültürel değerlerin korunması ve önemi konularında hayat bilgisi dersinin öğrencileri üniteye "yeterli" (n= 12) düzeyde hazırladığını, ancak zaman algısı ve ülke tarihi ile ilgili konuların hayat bilgisinden sonra öğrencilere ağır geldiğini belirtmektedirler (n= 13). Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Bayramların geçmişte yaşanan olaylarla bağlantısı birinci sınıftan itibaren verilmesine rağmen kavranması ilerleyen yıllarda ancak sağlanmaktadır. Hayat bilgisi dersinde özellikle Atatürk'ün çocukluk yaşamının verilmesi çocukların Atatürk'le kendilerini ilişkilendirmelerine ve Atatürk sevgisinin oluşmasına destek sağlamaktadır. Hayat bilgisi dersinin Atatürkçülük konularında sosyal bilgiler dersine bir altyapı oluşturduğunu düşünüyorum." (A1). "Ünitenin işlenişinde Millî mücadele yıllarındaki tarihsel olaylar arasında kopukluk var. Ancak hayat bilgisinden sonra bu ünite çocuklara ağır geldi. Bayramlarımız konusunda tarihsel bağlantısı ilk üç yıldan itibaren verilmesine rağmen bazı bilgiler soyut kalmakta ve çocuk tarafından anlamlandırılmamakta." (C1). "Bu ders hayat bilgisi dersi ile çok ilişkili. Bu ders hayat bilgisinin devamı gibi... Sadece geçmişimi öğreniyorum ünitesi ağırdı. Geçmişimi öğreniyorum ünitesi ilerleyen zamanlarda verilmeli" (B1).

Beşinci sınıf öğretmenleri de ilkeler ve inkılâplar arasındaki ilişki konusunda öğrencilerin zorlandıklarını belirtmektedirler (n= 13). Bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Atatürkçülük konuları biraz ağır geldi. İnkılâplar konusunda zor geliyor inkılâp hangi ilkeyi ilgilendiriyor çıkaramıyorlar." (A2).

5.10. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "Yaşadığımız Yer" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "The Place Where We Live" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin üçüncü ünitesi olan **Yaşadığımız Yer** ünitesinde öğrencilerin mekânı algılama becerisi çerçevesinde, yön bulmaları, resimli grafik ve kroki çizimleri, hava olaylarını ve yaşadıkları yerin coğrafi özelliklerini tanımaları ve doğal afetlere hazırlıklı olmaları beklenmektedir. Beşinci sınıfta adı değişerek **Bölgemizi Tanıyalım** olan ünite de öğrencilerin, yaşadığı yerin yüzey şekillerini ve iklimini, yaşadığı bölgedeki insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan

yararlanma şekillerini kavraması, doğal afetlerin toplum yaşamı üzerindeki etkilerini ve doğal afetlerin oluşumunda insanların etkilerini fark etmeleri beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise mekânı algılama becerileri çerçevesinde öğrencilerin ana yön ifadelerini doğru kullanmaları, konuyla ilgili kavramları doğru ve yerinde kullanmaları, verilen alanlara ait kroki, şekil çizimleri, hava olaylarını ve hava durumunu gözlemleyerek bunu tabloda göstermeleri, hava olaylarının canlılar üzerindeki etkilerini, doğal afetlerin etkilerini ve oluşumlarında insanların etkilerini fark etmeleri ve doğal afetlerden korunmayı sağlamaları, yakın çevrelerinden başlayarak temel anlamda yurdumuzu tanımaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler yön konusunda hayat bilgisi dersinin bu üniteye "yeterli" (N= 15) düzeyde bir temel oluşturduğunu, ancak öğrencilerin hala yönlere göre bir yeri tarif etmekte (n= 14) zorlandıklarını belirtmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Üçüncü sınıfta yön kavramı oturmuştu. Ancak herhangi bir yerde yönünü tarif et dediğinizde bunu bulamıyorlar." (E1). "Öğrenciler ana yönler bilgisine sahipti. Bu üniteyle birlikte ara yönler bilgisine sahip oldular. Bunun yanı sıra yönleri belirlemede kullanılacak yöntem ve araçları da biliyorlardı. Bu bilgiler bu senede tekrar edildi. Ancak öğrencilerin buldukları yeri, yönlere göre tarif edebilme becerilerini ve adres belirtirken yön bilgilerini kullanma becerilerini günlük yaşamlarında hayata geçirebildiklerini düşünmüyorum. Öğrencilerde asıl kazandırmamız gerekenin bu olduğunu düşünüyorum." (G1).

Resimli grafik ve kroki konusunda öğretmenler, hayat bilgisi dersinden öğrencilerin "yeterli" düzeyde bir alt yapıları olduğunu, ancak genelde kroki çiziminde zorlandıklarını (n= 13), mekân algısı ve çizim becerisi gelişmiş öğrencilerin bu konuda daha başarılı olduğunu ifade etmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Kroki bilgisi hayat bilgisi dersinde de verilmesine rağmen oturmuyor. Mekânsal algı konusunda sıkıntılar gözlemlenebiliyor." (C1). "Kroki kavramını da ilk üç sınıfta alıyorlar ancak görsel sanatlara daha yakın çocuklar kroki çizimini daha başarılı yapıyorlar." (E1).

Hava olayları ve hava durumu konularında öğrencilerin hayat bilgisi dersinden "yeterli" (N= 15) düzeyde hazır geldiğini düşünen öğretmenler, bunların resimli grafiklerle gösterilmesi konusunda da hiçbir sıkıntı yaşanmadığını belirtmektedirler. Bunu da şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Hayat bilgisi dersinde öğrencilerin yakın çevrelerini gözlemlemeleri için etkinlikler düzenledik. Bunlardan biri de takvimi kullanarak hava durumundaki değişiklikleri gözlemlemeleriydi. Bunu üç sene boyunca seviyeye uygun bir şekilde gerçekleştirdik. Bu nedenle öğrencilerin dördüncü sınıfa geldiklerinde hazır oluşluk düzeyleri oldukça yüksekti." (G1).

Öğretmenler doğal afetler konusunun hayat bilgisi dersinde "yeterli" (N= 15) bir düzeyde işlendiğini, hayat bilgisi dersinin bu konuda oldukça iyi bir altyapı oluşturduğunu, sosyal bilgiler dersinin bu konuyu tekrar ettiğini, ancak doğal afet bilinci geliştirmek açısından tekrarlanması gerektiğini belirtmektedirler. Bunu da şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Doğal afetler özellikle deprem konusu her sınıf düzeyinde tekrar ediyor. Özellikle çocuklar bir doğal afete maruz kalmamışsa burada edindikleri bilgiler ve uygulamalar çocuğun yaşantısında çok etkin rol oynamıyor. Ancak her bireyin belki bir gün böyle bir durumla karşılaşabileceği olasılığı varsayılarak her yıl bu bilgilerin tekrar yerinde olacağı kanaatindeyim." (G1).

Yaşadıkları yerin coğrafi özellikleri, insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekilleri konularında öğretmenler, öğrencilerin hayat bilgisi dersinde yakın çevrelerinden başlayarak yurdumuzu giriş düzeyinde tanıdıklarını bunun da "yeterli" (n= 14) olduğunu belirtmektedirler. Sosyal bilgiler dersinin de bu konularda daha geniş

bilgi ve beceriler kazandırdığını belirtmektedirler. Bunu da şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Yaşadığımız çevre ile ilgili hayat bilgisi dersi güzel bir altyapı sağlıyor. Biz de dördüncü sınıfta sosyal bilgiler dersinde ünitesinde kıyıymış, körfezmiş ya da harita bilgisiymiş bu tür eklemeler yapıyoruz." (F1).

Başka bir öğretmen ise ilk üç sınıfta ülke bilgisinin duyuşsal boyutuyla ele alınmasının doğru olduğunu belirtmekte bununla ilgili şu açıklamaları yapmaktadır.

"Hayat bilgisi dersinde öğrenciler yaşadıkları yerle ilgili araştırma yaparak bilgi ediniyorlar ve hem yaşadıkları yerleri hem de ülkelerini yuva olarak görüyorlar. Ülkelerinde, yaşadıkları yerde neden mutlu olduklarını ifade ediyorlar." (H1). "Çocukların ülkemizi, buldukları ili, ilçelerini, yaşadıkları mahalleyi tanımlarını istiyorum. Hayat bilgisi dersinde verilen bilgiler soyut kalıyor. Çocuk mahallesini ilçesini gezip tanıyabilmeli, ülkesinin fiziksel özelliklerini ve güzelliklerini öğrenebilmeli." (A1).

5.11. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "Üretimden Tüketime" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Lessons of Life Science and Social Studies Student Teaching "From Production to Consumption" Preparation Unit Level Relationship Results

Sosyal bilgiler dersinin **Üretimden Tüketime** adlı dördüncü ünitesinde öğrencilerin istek ve ihtiyaçları ayırt etmeleri, insanların temel ihtiyaçları hakkında çıkarımda bulunmaları, kaynaklarla ihtiyaçlarını ilişkilendirmeleri, bilinçli tüketicilik becerileri geliştirmeleri, kullandıkları bazı ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını oluşturmaları ve ihtiyaçlarla meslekleri ilişkilendirmeleri hedeflenmektedir. Beşinci sınıfta **Ürettiklerimiz** olarak adı değişen üniteye öğrencilerin yaşadıkları bölgedeki ekonomik faaliyetleri fark etmeleri ve bu faaliyetlerle yaşadığı yerin coğrafî özellikleri ile meslekler ve ülke ekonomisi arasında ilişkisi kurmaları, ayrıca üretime yönelik bilinç geliştirmeleri beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin bilinçli tüketicilik becerisi çerçevesinde istek, ihtiyaç ve imkân kavramlarını ayırt etmesi, bilinçli tüketici davranışlarını kazanması, bilimin temel kavramlarından karşılıklı bağımlılık, etkileşim ve değişim kavramları çerçevesinde üretim, dağıtım ve tüketim döngüsünü temel anlamda kavraması, kariyer planlama becerisi çerçevesinde mesleklerle ihtiyaçlarımız arasında ilişki kurması, planlama ve üretim becerisi çerçevesinde kendi düzeyine uygun olarak üretime katkıda bulunması ve bu konuyla ilgili yeni fikirler geliştirmesi beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler istek ve ihtiyaç, insanların temel ihtiyaçları, bilinçli tüketicilik konularında hayat bilgisi dersinin öğrencilere bu ünite için "yeterli" (N= 15) alt yapı oluşturduğunu ancak öğrencilerin kavramları bilmekle birlikte beceri olarak yaşama geçirmekte zorlandıkları görüşündedirler (n= 11). Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Üniteye değinilen istek ve ihtiyaç kavramı hayat bilgisi dersinde ilk üç yılda değinilmesine rağmen oturmadağı gözlemlendi. Belli bir düzeyde hazır bulunuşluklarına rağmen dördüncü sınıfta istek ve ihtiyaçların tekrar etmesi bilginin pekişmesine yardımcı oldu." (A1).

"Öğrenciler, istek, ihtiyaç ve bilinçli tüketicilik konularının ilk üç sınıfta farkındalar. Ancak dördüncü sınıfta bilginin yinelenmesi iyi olmuş. Böylelikle, özellikle bilinçli tüketicilik konusu pekişiyor." (B1).

"Özellikle bilinçli tüketicilik bilinci küçük yaşlarda kazandırılmalı görüşündeyim. Hayat bilgisi dersi ilk üç yıl buna hazırlamıştı Dördüncü sınıfta da ilk üç senede elde ettikleri bu becerinin pekiştiğini düşünüyorum." (İ1). "Bu üniteye istek ve ihtiyaçlar konusunda öğrenciler geçmiş yıllarda hayat bilgisi dersinde yeterli bilgiye sahip oldular. Bana göre geçen yılın tekrarı oldu. İhtiyaçlarını ve isteklerini ayırt edebilmelerine rağmen bunu uygulamaya geçirdiklerinde ailelerini

zorlayabiliyorlar. Özellikle bu konunun davranışa dönmesi konusunda aile desteği çok önemli olduğuna inanıyorum." (E1).

Öğretmenler üretim, dağıtım ve tüketim ağı, ihtiyaç-meslek ilişkisi ile ilgili olarak bir tekrar olduğu görüşünü bildirmektedirler (n= 7). Bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Üretim tüketim ünitesinde tekrar olmasına rağmen bu ünitedeki konuların tekrar edilmesi bilginin oturmasına yardımcı oldu. Sadece meslekler çok tekrar edildiği için bu konuda hayat bilgisi dersi ile binişiklik yaşanıyor." (B1). "Bu üniteye buğdayın yolculuğu ile ilgili etkinlik uyguladık. Geçen yıl hayat bilgisi dersinde de, Türkçe dersinde de buna benzer bir etkinliği uygulamıştık. Buğdayın ekme oluştunda geçen aşamaların yanı sıra bu süreçte emeği geçen insanlardan bahsetmiştik. Alttaki kazanım çok güzel beslemiş, onun üstüne bu kazanım pekiştireç oldu..." (D1).

5.12. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi

"İyi Ki Var" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular

(Finding on "The Productions That Make our Life Easy" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin **İyi ki Var** adlı beşinci ünitesinde öğrencilerin çevrelerindeki teknolojik ürünleri kullanım alanlarına göre sınıflandırmaları, belli başlı zaman ölçme araçlarını ve belirleme yöntemlerini, teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini, özgün ürün tasarımları ve teknolojik ürünleri uygun şekilde kullanmaları beklenmektedir. Beşinci sınıf programında adı **Gerçekleşen Düşler** olarak değişen üniteye öğrencilerin buluşlar ve teknolojik gelişmelerin toplum hayatımıza etkilerini fark etmeleri, bilim insanların orta özelliklerini tanımaları, Atatürk'ün bilim ve teknolojiye verdiği önemi, düzeyine uygun bilimsel yayınları takip etmesi ve araştırmalarında kaynak göstermesi beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin teknolojik ürünleri tanımaları, çeşitli teknolojik ürünlerin zaman içindeki gelişimini kavramaları, geleceğin teknolojik bir ürününü tasarlamaları, teknolojik ürünleri uygun şekilde kullanmaları, insanlığa hizmet etmiş kişileri tanımaları beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler bu konuların hepsinde hayat bilgisi dersinin öğrencileri üniteye "yeterli" (n= 13) düzeyde hazırladığını düşünmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Teknolojik ürünler ya da geçmişten günümüze teknolojik ürünleri, teknolojik ürünlerin zaman içinde gelişim ve değişimlerini geçmiş yıllarda öğrenmişlerdi. Öğrenciler teknolojik ürünlerin sınıflandırmasını da çok iyi yapabiliyorlar. Ama "teknoloji nedir?" sorusu sorulduğunda bir tanımlama yapamıyorlar. İcatlar konusunda öğrenciler biraz sıkıntı yaşıyor tarih söz konusu olduğunda öğrencilerin icatların tarihini algılamaları kolay olmuyor." (E1). "Bu ünitenin hayat bilgisi dersinin devamı niteliğinde olduğunu düşünüyorum. Sosyal bilgilerin genel yapısı hayat bilgisi dersinin devamı niteliğinde bu nedenle fen ve teknoloji dersinde yaşanan sorunlar yaşanmıyor." (C1).

5.13. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi

"Hep Birlikte" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular

(Finding on "All Together" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin **Hep Birlikte** adlı 6. ünitesinde öğrencilerin sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark etmeleri, çevrelerindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler vermeleri, katılacakları sosyal ve eğitsel etkinliklere karar vermeleri ve aile içinde dayanışmanın önemini kavrayabilmeleri beklenir. Beşinci sınıfta adı değişerek **Toplum İçin Çalışanlar** olan üniteye öğrencilerin toplumun temel ihtiyaçlarıyla bu ihtiyaçlara hizmet eden kurumları ilişkilendirmeleri ve kurumların insan

yaşamındaki yerini ve sivil toplum kuruluşlarını çeşitli yönleriyle incelemeleri beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin okulda eğitsel ve sosyal etkinliklere katılmaları, kendi çevresindeki grupları tanımaları ve bu gruplarla etkileşimde bulunmaları, aile içinde dayanışma ve yardımlaşmaya katılmaları, meslekleri tanırken toplum için çalışanları ve özellikle ülkemizde topluma hizmet eden (sağlık, spor, sanat alanlarında) örnek kişileri tanımaları amaçlanmaktadır.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler bu konularda hayat bilgisi dersinin öğrencileri hazırlamakta "yetersiz" (n= 12) olduğunu düşünmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Bu ünite biraz zorlanacağımızı düşünüyoruz. Çünkü örgütmüş, kurummuş... Çok kavram var. Demokrasi kavramı biraz soyut olduğu için çocuklar zorlanabilir." (F1).

5.14. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "İnsanlar Ve Yönetim" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "People And Government" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin yedinci ünitesi olan **İnsanlar Ve Yönetim** ünitesinde öğrencilerin yaşadıkları yerin yönetim birimlerini tanımaları, kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerinin rolünü açıklamaları, kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler vermeleri ve TBMM'nin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirmeleri amaçlanmaktadır. Beşinci sınıfta **Bir Ülke, Bir Bayrak** adını alan ünite öğrencilerden toplumsal yaşamı düzenleyen yasalar, merkezi yönetim birimleri, demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklamaları ve ulusal egemenliğimiz ve bağımsızlık sembollerimiz arasında bağ kurması beklenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise öğrencilerin toplumsal kuralları bilmeleri ve uymaları, TBMM'nin açılışı ile ulusal egemenliğimiz arasındaki ilişkiyi sezmeleri, demokrasi ve seçim kültürünü benimsemeleri, ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerini bilmeleri ve bunlara değer vermeleri beklenmektedir.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler demokrasi ve seçim kültürü, toplumsal yasalar ile ilgili konularda hayat bilgisi dersinin öğrencileri bu üniteye "yeterli" (n= 13) düzeyde hazırladığını, TBMM'nin açılışı ile ulusal egemenlik arasında ilişki kurmak konusunda ise hayat bilgisi dersinde alt yapı oluşturacak kazanımlar olmakla birlikte bu konunun soyut olduğunu ve kavranmasının ancak ileriki yıllarda mümkün olduğunu belirtmektedirler (n= 10). Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Demokrasi insan hakları konusu hayat bilgisi dersinde yeterince bilgi veriliyor. Doğru bir altyapı oluşturuyor." (B1). "İnsan hakları demokrasi konusunda ilk üç yılda öncelikler evde demokrasi konusuna değişiyoruz. Ailede yaşadıkları demokratik uygulamalardan örnekler veriyorlar. Sınıfta da demokrasi konusunda etik davranmanın yanı sıra hakkını aramak bunu yaparken de başkalarının haklarına da zarar vermemek konuları üzerinde duruluyor. Hayat bilgisi dersinde evde ve okulda demokrasi ve insan hakları üzerinde durulurken dördüncü sınıfta sosyal bilgiler dersinde devlette demokrasi konularına değişiyoruz." (D1). "Meclisin açılması ve ulusal egemenlik arasında tarihsel bağlantıyı kurmakta yetersiz kalıyorlar." (C1).

Bu konuda başka bir öğretmen de yerel yönetim birimleri, merkezi yönetim birimleri ve demokratik yönetim birimleri konusunda hayat bilgisi dersinin öğrencileri hazırlamakta "yetersiz" olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Bunu da şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Yerel yönetimler ve yönetim şekli çok önemli konular bunlar. Bu yüzden bu üniteye çok zaman ayırmak gerekir. Geçenlerde öğrencilerde bir ön yoklamam yapmak için çocuklara "kaymakamı kim seçer?" dedim. Çocuklar cevap

veremediler. Biz hayat bilgisi dersinde yönetimler konusuna yeterince değinmemişiz ki çocuklar bu konuda herhangi bir ön bilgiye sahip değiller. Yerel yönetimle ilgili konulara 24 -25 saat verip yönetim bilgisinin oturmasını istiyoruz. Seçim kültürü konusunda hayat bilgisi dersinin yetersiz olduğunu düşünüyorum." (F1).

5.15. Hayat Bilgisi Dersinin Öğrencileri Sosyal Bilgiler Dersi "Uzaktaki Arkadaşlarım" Ünitesine Hazırlama Düzeyine İlişkin Bulgular (Finding on "My Far Away Friends" Unit)

Sosyal bilgiler dersinin **Uzaktaki Arkadaşlarım** adlı son ünitesinde öğrencilerin dünya üzerinde çeşitli ülkeler olduğunu fark etmeleri, çeşitli toplumların günlük yaşamlarına ilişkin çıkarımlarda bulunmaları, başka toplumlardaki yaşlıları ile günlük yaşamlarını karşılaştırmaları ve toplumlar arasında ortak kutlanan özel günlere örnekler vermeleri beklenir. Beşinci sınıfa gelindiğinde **Hepimizin Dünyası** adını alan ünite öğrencilerden dünya çocuklarının ortak yönlerini ve ilgi alanlarını fark etmeleri, ülkeler arası ekonomik ilişkileri, çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerini, ortak mirasın tanınmasında ve uluslararası ilişkilerde turizmin yerini fark etmeleri hedeflenmektedir.

Hayat bilgisi dersinde ise bu konu bireysel farklılıklar düzeyinde ele alınmaktadır.

Görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, öğretmenler çeşitli toplumların günlük yaşamları, başka toplumdaki yaşlılar, dünya çocuklarının ortak yönleri konularında hayat bilgisi dersinin öğrencilere "yeterli" (n= 10) düzeyde bir alt yapı oluşturduğunu, ancak diğer kavramlar için "yeterli olmadığı" (N= 15) belirtmektedirler. Görüşmelerde öğretmenler bunu şu cümlelerle ifade etmişlerdir:

"Bu üniteye henüz geçmedik. Ancak Hayat bilgisi dersinde farklı ülkelerdeki çocukların farklı yaşam biçimleri ve farklı kültürleri olduklarını (2. sınıfta) üçüncü sınıfta benzerlik ve farklılıklarına rağmen bütün insanların aynı gezegeni paylaştıkları ile ilgili çalışmalar yapmıştık. Bu nedenle hayat bilgisi dersinin bu üniteye alt yapı oluşturduğunu düşünüyorum. Öğrenciler diğer ülke insanlarını ve onların yaşamlarını merak ediyorlar ve bu konuya da ilgi duyuyorlar." (G1).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Program geliştirme bir süreçtir. Bu süreç içerisinde, nicel ve nitel verilere dayalı olarak yapılacak olan değerlendirmelerle öğretim programları geliştirilebilir. Bu çalışmada, ilköğretim ilk üç sınıfında yer alan hayat bilgisi dersinin öğrenme çıktılarına dayanılarak, sosyal bilgiler dersi ile fen ve teknoloji dersine öğrencileri ne kadar hazırlayabildiği, başka bir deyişle de birbirini izleyen programların bir bütünlük oluşturup oluşturmadığı incelenmiştir. Araştırmada elde edilen bulguların ortaya koyduğu sonuçlar şunlardır:

- Hayat bilgisi dersi öğrencileri sosyal bilgiler dersi için yeterli düzeyde hazırlamaktadır. Ancak fen ve teknoloji dersi için aynı şey söylenemez. Bu bulguya dayanılarak iki farklı öneride bulunulabilir: Bazı konulara hayat bilgisi dersinin üçüncü sınıfında da yer verilmelidir ya da bu konular dördüncü sınıf programından çıkarılarak beşinci sınıf programına alınmalıdır.
- Hayat bilgisi dersinin konuları çocuğun günlük yaşamıyla örtüşmektedir. Bu nedenle de çocuklar zorlanmamaktadırlar. Oysa fen ve teknoloji dersi ile sosyal bilgiler dersinde çocuğun yaşam deneyimleriyle örtüşmeyen ve herhangi bir uygulama yapmayı gerektirmeyen konular vardır ve bunlar çok soyut kalmaktadır. Bunların gözden geçirilerek çocuğun yaşamıyla ilişkilendirilmesi gerekir.
- Hayat bilgisi dersinde doğal afet bilinci, meslekler, bilinçli tüketicilik, Atatürkçülük, bayramlarımız, ulusal egemenlik

sembollerimiz konularını kapsamlı ve öğrencilerin içselleştireceği şekilde ele alınmaktadır.

- Fen ve teknoloji dersinin konularının da sosyal bilgiler dersinin konularının da hayat bilgisi dersiyile bütünlüğü dikkate alınmalıdır. Bu araştırmada da saptanmış olan bazı binişiklikler ve boşluklar düzeltilmelidir.

NOT (NOTICE)

Bu makale, 20-22 Mayıs 2010 tarihleri arasında Fırat Üniversitesinde düzenlenen "9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu"nda bildiri olarak sunulan, Sempozyum Oturum Başkanlarının yazılı önerisi ve Yürütme ve Bilim Kurulu tarafından da "Başarılı" bulunan çalışmanın yeniden yapılandırılmış versiyonudur.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Sönmez, V., (1999). Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, İstanbul: MEB Basımevi.
2. Taner, A.H. ve Örs, H.B., (1952). Özel Öğretim Metotları, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
3. Baysal, N.Z., (2006). "Hayat Bilgisi: Toplumsal ve Doğal Yaşama
4. Bütüncül Bir Bakış, ed. C. Öztürk, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ankara: PegemA Yay., 1-19.
5. Bektaş, M., (2009). "Hayat ve Hayat Bilgisi Dersi", ed. S. Öğülmüş, İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı, Ankara: PegemA Yay., 2-11.
6. Akgün, Ş., (2001). Fen Bilgisi Öğretimi, Ankara: Pegema Yayıncılık.
7. Temizyürek, K. (2003). Fen Öğretimi Ve Uygulamaları, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
8. Ausubel, D.P., (1968). The Psychology Of Meaningful Verbal Learning, New York: Grune & Stratton Inc.,18-20.
9. Karabağ, G. ve İnal, S., (2009). "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Tanıtımı", ed. S. Öğülmüş, İlköğretim Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı, Ankara: PegemA Yay., 31-58. [Http://bologna.ankara.edu.tr/epgc/sunumlar/oc yazma.pdf](http://bologna.ankara.edu.tr/epgc/sunumlar/oc yazma.pdf).
10. Yıldırım, A. ve Şimşek, H., (2005). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yay.